

ад 44 даляраў ЗША. Урад гарантуе даплату да ўстаноўленай сумы на працягу паўгоду, як у грашовай, так і ў натуральнай форме. Вызваленныя сродкі паранейшаму будуць размяркоўвацца бязь ведама падаткаплатнікаў. Якая іх частка пойдзе беспасярэдне на сацыяльную дапамогу, невядома.

Частковыя захаванні для змянення разьмеркаваньня сацыяльнай дапамогі, захаваньне старой, хаця і ўрэзанай сыстэмы ільготаў, адцягваюць яе крах, але не вырашаюць праблему ў аснове.

Пэнсійнае забесьпячэньне

Марына Загорская

Паводле Закону «Аб пэнсійным забесьпячэньні», прынятага яшчэ ў 1993 г., у Беларусі ўстаноўленыя два віды пэнсіяў: працоўныя і сацыяльныя. Абодва яны ёсьць дзяржаўнымі. Асноўны від працоўнай пэнсіі – узроставая пэнсія. Яе атрымліваюць больш за 80% пэнсіянераў. Усяго ў Беларусі больш чым 2,6 млн. пэнсіянераў (26% насельніцтва). Згодна з законам, мужчыны могуць выходзіць на пэнсію ў 60 гадоў (пры стажы працы, ня меншым за 25 гадоў), жанчыны – у 55 гадоў (пры стажы працы, ня меншым за 20 гадоў). Апроч таго, заканадаўча вызначана больш за 20 падставаў прызначэньня датэрміновых пэнсіяў на 5–10 і болей гадоў раней дасягненьня агульнаўстаноўленага пэнсійнага веку. Памер пэнсіі вылічаецца на аснове сярэдняга заробку за 5 гадоў максымальнага заробку на працягу апошніх 15 гадоў. Непрацаздольным грамадзянам, якія ня маюць права на працоўную пэнсію (інваліды, дзеці ў выпадку страты карміцеля), прызначаецца сацыяльная пэнсія.

Пэнсійная сыстэма ў Беларусі дзейнічае на разьмеркавальнай аснове, на прынцыпах салідарнасьці і бязьгучага фінансаваньня. Крыніцы фінансаваньня працоўных пэнсіяў – страхавыя ўнёскі наймальнікаў – складаюць 35% фонду аплаты працы, саміх работнікаў – 1% індывідуальнага заробку.

Пэнсійнае забесьпячэньне вайскоўцаў, службоўцаў органаў унутраных справаў, дзяржаўных службоўцаў, асобаў, што пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, а таксама асобаў, якія атрымліваюць сацыяльныя пэнсіі, ідзе за кошт сродкаў дзяржаўнага бюджэту.

У 2002 г. выдаткі на пэнсійнае забеспячэнне ў Беларусі склалі больш за 8% ВУП. Даходы паджылых людзей нібыта дыфэрэнцыяваныя ў залежнасці ад стажу і ўзроўню заробку. Насамрэч памер выплачаных пэнсіяў адрозніваецца нязначна. Палова пэнсіянераў атрымліваюць пэнсіі, ніжэйшыя за ўзровень беднасці (2 даляры на чалавека ў дзень), хаця сярэдні памер пэнсіяў складае амаль палову сярэдняга заробку (43% у 2002 г.).

У Законе Рэспублікі Беларусі «Аб пэнсійным забеспячэнні» закладзены механізм індэксацыі пэнсіяў, заснаваны на росце сярэдняга заробку з выкарыстаннем індывідуальнага каэфіцыенту заробку пэнсіянера. Але інфляцыя і рост цэнаў у краіне заўсёды апярэджваюць працэс індэксацыі пэнсіяў.

Пэнсійная сістэма Беларусі моцна залежыць ад шэрагу вонкавых фактараў: колькасці занятых у эканоміцы людзей і колькасці плачэньнікаў страхавых унёскаў, тарыфу страхавых унёскаў, даходаў эканамічна актыўнага насельніцтва. Салідарная сістэма павялічвае падатковы цяжар на прадпрыемствы і стварае ўмовы для разьвіцця ценявага рынку працы і росту беспрацоўя. Вялікая доля ВУП краіны вырабляецца ў «ценю». З гэтых даходаў грамадзяне ня плацяць унёскі ў ФСА. Да таго ж удзельная вага заробку ў агульнай структуры даходаў насельніцтва за 1 квартал 2003 г. знізілася з 53,6 да 50,2%, а зь іншых крыніцаў даходу сацыяльны падатак не бярэцца. У той жа час расьце колькасць стратных прадпрыемстваў. Усё гэта вядзе да сытуацыі запазычанасці Фонду сацыяльнай абароны і не дазваляе дзяржаве ў поўным аб'ёме выконваць свае забавязаньні перад пэнсіянерамі.

На думку міжнародных экспэртаў, разьмеркавальная сістэма пэнсійнага забеспячэння апраўдвала б сябе ў тым выпадку, калі б на працягу доўгага пэрыяду часу ў краіне адбываўся стабільны эканамічны рост, а дэмаграфічная сытуацыя была спрыяльнай (г.зн., што на 1 атрымальніка пэнсіі мусяць прыпадаць ня менш за 10 плачэньнікаў). У Беларусі, аднак, такія ўмовы адсутнічаюць.

Фактычна колькасць «падаткаплатнага» насельніцтва скарачаецца. Калі ў 1990 г. у вытворчасці было занята 5 млн. 150 тыс. чалавек, то ў 2001 г. — 4 млн. 417 тыс. Каля 900 тыс. чалавек проста «згубіліся» ў ценявай эканоміцы і ўхіляюцца ад выплаты падаткаў. Згодна з прагнозамі, у 2003 г. гэта лічба перавысіць 1 млн.

Істотны ўплыў на крызыс пэнсійнай сыстэмы ў Беларусі аказвае і дэмаграфічная сытуацыя. У 2001 г. на пэнсію выйшлі 18,3 тыс. чалавек. У 2002 — ужо 131,5 тыс. Шанцаў на тое, што сытуацыя нейкім чынам выправіцца ў лепшы бок, няма. Паводле доўгатэрміновага прагнозу, у 2020 г. 57,1% насельніцтва Беларусі будучь складаць працаздольныя грамадзяне, 27,8% — пэнсіянеры і толькі 15,1% — дзеці.

Пакуль у Беларусі захоўваецца дадатнае сальда па мігрантах. Але ў краіне не ствараецца новых працоўных месцаў, скарачаецца колькасць працуючых у прамысловасці і не разьвіваецца сярэдні і малы бізнэс. Пры захаванні існуючых тэндэнцыяў у 2020 г. на кожнага працуючага будзе прыпадаць адзін пэнсіянер.

Іншыя праблемы пэнсійнай сыстэмы — гэта, у прыватнасці, праблемы ўзроставых крытэраў выхаду на пэнсію, урэгуляваньня пытаньняў датэрміновага пэнсійнага забеспячэньня, выплаты пэнсіі ў пэрыяд работы, парытэтнага ўдзелу наймальнікаў і работнікаў у фінансаванні пэнсійнай сыстэмы.

У Беларусі адзін з найніжэйшых парогаў пэнсійнага ўзросту — 60 гадоў для мужчын і 55 гадоў для жанчын. Рэальна ён яшчэ ніжэйшы, паколькі існуе мноства падставаў для датэрміновага выхаду на пэнсію. Сярэдні ўзрост выхаду на пэнсію фактычна складае 58 гадоў 10 месяцаў для мужчын і 53 гады 11 месяцаў для жанчын. У сярэднім мужчыны атрымліваюць пэнсію 14 гадоў, жанчыны — больш за 23 гады.

Яшчэ адна вострая праблема: сыстэма датэрміновых пэнсіяў. Цяпер налічваецца больш за 20 групаў насельніцтва, што маюць такія ільготы. На працягу апошніх гадоў удзельная вага датэрміновых пэнсіяў у шэрагу ізноў прызначаных узроставых пэнсіяў складае каля 25%. Гэта ўдвая больш, чым у 1990 г. Выходзіць, што пры выплаце аднолькавых тарыфаў адны грамадзяне выходзяць на пэнсію на 5–10 гадоў раней за іншых. Гэта выклікае зьніжэньне агульнага ўзроўню пэнсійнага забеспячэньня ў краіне.